

О. С. Пономарьов
(Харків)

ДУХОВНІ АСПЕКТИ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Перехід людства до інноваційного типу цивілізаційного розвитку став не просто черговим етапом його історії. Він знаменує якісно новий характер буття, сенс якого, його потенційні переваги і загрози ми належним чином ще до кінця й не збагнули. Надзвичайно складний соціальний феномен, науково-технічний і технологічний розвиток завжди відігравав і відіграє вкрай важливу роль у забезпеченні нормального існування і розвитку суспільства. Ця роль пов'язана з необхідністю задоволення індивідуальних і суспільних потреб людей і вимагає належної організації їх спільної діяльності та її спрямування на успішне досягнення суспільно значущих цілей, необхідних для життєзабезпечення соціуму. Вона істотно посилюється на зламних етапах в історії розвитку людської цивілізації. Однак передумовами раціонального використання переваг науково-технічного розвитку виступають рівень професійної компетентності, розвиненості духовності людей і розуміння ними своєї відповідальності за можливі результати і наслідки впровадження нових технологій у практику суспільного виробництва.

Навіть без глибокого аналізу ситуації можна впевнено стверджувати, що практично кожна інновація, задовольняючи певні людські потреби, несе в собі й загрози життю і здоров'ю людей, зашкоджує довкіллю та створює потенційні небезпеки для прийдешніх поколінь. Ця подвійна природа більшості наукових відкриттів і технічних винаходів значною мірою пов'язана з традиційно недостатньою їх експертною оцінкою на предмет деструктивних можливостей та шляхів їх усунення чи істотного зниження. Переконливим підтвердженням цієї тези слугують численні антропогенні й техногенні аварії і катастрофи, які часто супроводжуються людськими жертвами і спричиняють істотні економічні збитки. На наше глибоке переконання, термін «техногенні» взагалі слід вважати некоректним, оскільки техніка і технології створюються й використовуються людьми, і протягом всього життєвого циклу будь-якого виробу можна знайти

того виконавця, який не проявив належної відповідальності й з прямої чи опосередкованої вини якого саме й відбулася аварійна подія.

Сама ж відповідальність не передається на генетичному рівні, не виникає спонтанно, а з'являється як результат цілеспрямованого виховання. Більш того, існує безпосередній досить сильний зв'язок між рівнем розвиненості духовного світу людини та її загальною культурою, з одного боку, і відповідальністю – з іншого. Ось чому важливою проблемою системи підготовки фахівців, в першу чергу тих, сфера майбутньої професійної діяльності яких пов'язано з розробкою чи експлуатацією потенційно небезпечних об'єктів., постає формування і розвиток їх духовного світу й відповідальності. Система освіти і кожен педагог мають виходити з того, що це може впливати не тільки на характер діяльності цих людей, а й на стан всього суспільства і навіть цивілізації у цілому.

Духовність взагалі є однією з визначальних атрибутивних ознак людини та її відмінностей від всіх інших живих істот на нашій планеті. Творцям же й користувачам техніки і технології вона вкрай необхідна з цілої низки причин, які вимагають свого філософського аналізу й виступають одним зі складників філософії техніки. Буттєвий і водночас телеологічний аспекти духовності полягають у розумінні того, що техніка призначена слугувати людині та її потребам, а не навпаки. Гносеологічний аспект відкриває шляхи поглиблення пізнання не тільки можливостей самої техніки і технології, а й їх подальшого удосконалення з тим, щоб мінімізувати їх негативний вплив. Аксіологічний аспект сприяє розвитку уміння гармонізувати взаємовідносини людини, суспільства і природного середовища з технікою, технологією і техносферою взагалі. Нарешті, естетичний аспект духовності вимагає створення таких виробів, які б відповідали законам краси і слугували не тільки суто утилітарним цілям, а й давали людині насолоду від їх споглядання та користування.

Духовність і породжувана нею відповідальність вносять у життя і фахову діяльність людини своєрідний моральний абсолют, що позитивно позначається на всіх її помислах, діях і взаємовідносинах з іншими людьми, стає однією з важливих заporук її щастя і життєвого успіху.